

EL CULTE A LA VERGE DELS DOLORS A BELLPUIG

per Ramon Miró i Baldrich

L'estudi de la història d'aquest culte a la vila fou un dels primers treballs que vam emprendre, però després, fora d'algunes concrecions que en vam publicar,¹ van quedar-nos els esborranys, quadres de dades i demés apunts que n'havíem anat recollint en la recerca, en una espera que podia durar encara si el fet de participar a la recent taula rodona sobre l'origen i la vigència de la festa dels Dolors a Bellpuig no ens hagués portat a desempolsar-los una mica.

La celebració enguany dels tres-cents anys del culte a la Verge dels Dolors a Bellpuig propicià aquesta taula rodona, i la commemoració ha pres base en la primera notícia de la imatge que donàrem en aquelles dates, encara que la dada hagi seguit un estrany Guadiana fins al llibre renovat de mossèn Bach, d'on n'ha tret la referència l'actual congregació dels Dolors. Així, doncs, quan publicàrem els dos articles d'estudi, vam publicar *in extenso* el contingut d'aquella primera dada que havíem localitzat i plantejàrem també el culte a partir d'aquells moments. En ocasió d'aquesta revisió, podem, però, aportar dades que modifiquen l'apreciació que férem en aquella situació.

Ja fa una colla d'anys, en l'endemig, que l'amic Esteve Mestre ens passà una referència notarial sobre la institució d'un ajut al culte a la Verge dels Dolors, consistent en la fundació d'una missa i una processó dels Dolors el diumenge de Passió, que reculava aquest inici cap a finals del segle anterior. I encara, en la revisió dels materials que teníem aplegats, trobarem una altra referència que, tot i haver-la recollida abans, se'ns havia passat per alt i ara ens donava la clau d'un inici més reculats i força primicer.

1. D'una banda, la catalogació dels goigs a "Els Goigs a Bellpuig (cont.)" a *El Pregoner d'Urgell*, núm. 81 (Bellpuig, 19 de febrer de 1983), pàgs. 10-12. De l'altra, el treball més específic "La Verge dels Dolors a Bellpuig", a *El Pregoner d'Urgell*, núm. 155 (Bellpuig, 15 de març de 1986), sense paginar, 3 pàgs., i núm. 156 (Bellpuig, 5 d'abril de 1986), pàgs. 7-9.

Tot plegat motiva, doncs, que ara reprenguem incidentalment el tema per donar per escrit aquestes precisions que ja vam fer oralment en la passada taula rodona, puix que sembla que la seva sort –la de la celebració de la taula rodona, volem dir- hagi estat també la d'un altre Guadiana, si n'haguéssim de seguir el rastre a través de la premsa.

Alhora, insistim en un altre apartat en el sentit diferencial que tingué la congregació respecte a les confraries i en el seu afermament, aconseguit especialment amb la construcció de la capella-oratori de la Verge dels Dolors, annexa a l'església parroquial. No entrem en l'evolució de la festa i en la celebració de la processó, les seves característiques i variacions, que poden ser tema d'un estudi prou més extens.

Imatge de l'altar major de l'església parroquial ornat en ocasió de la celebració de la festa dels Dolors, feta abans de la Guerra Civil i reproduïda en aquest programa de la postguerra

L'ORIGEN DEL CULTE

Hom ha vinculat, tradicionalment, la introducció de les congregacions dels Dolors a una potenciació feta per la dinastia borbònica. De segur que, amb l'entronització definitiva d'aquesta dinastia després de la Guerra de Successió, hi hagué un reforçament de l'orde servita i de la difusió d'aquestes congregacions, però ja als últims decennis del segle anterior n'hi hagué una primera difusió a Catalunya.

Al primer llibre de la congregació de Bellpuig conservat consta explícitament que “Per aver-se perdut en los contratemps de les guerres lo Llibre vell, se determinaren los Congregans lo dia 10 de Mars del Any 1722 se fes lo present llibre per continuar en ell los congregants y Congregantes com és de veurer.”² Aquesta sola precisió ja fa pensar que la introducció de la congregació a la vila es produí amb anterioritat a la guerra, la qual fou causa de la pèrdua del primer llibre que hi hagué.

És per una via indirecta que podem aportar com a possible data d'inici de la congregació de Bellpuig l'any 1690. El segon llibre de la congregació dels Dolors de Bellpuig conservat (el tercer de la congregació, si comptem el primer extraviat) s'obre amb un inventari de la congregació fet l'any 1802 (folis 6 r a 9 r) i segueixen després els comptes dels anys 1799 a 1887 (folis 12 r a 56 r).³

I en el text inicial de l'inventari trobem la dada que ens interessa ressaltar:

“Invantari que hentregan Feliph y Pau Bosch, sacristans de la Venerable Congregació, al Reverent Doctor Joseph Xammar, Capellà Major y Corrector de dita Venerable Congregació, y als sacristans elegits lo dia 5 de Desembre de 1802, March Oliva y Anton Forns. És en la forma següen[t]:

Primo la Butlla de la Fundació de la Venerable Congregació, concedida a 15 de Septiembre de 1690.”⁴

El primer objecte que guardava amb zel la congregació era la butlla fundacional, i a més a més se'ns dóna la data precisa d'aquesta fundació: el quinze de setembre de 1690.

És força plausible pensar que el primer llibre de la congregació s'iniciaria aquest mateix any 1690, tot i que la seva pèrdua amb la guerra d'inici del segle XVIII ens impedeix, avui per avui, de comprovar-ho. Potser aquest llibre té també la seva Salamanca, però de moment no en tenim coneixença.

2. Arxiu Parroquial de Bellpuig, *Llibre de la Congregació de Maria Santíssima dels Dolors. Anni 1722*, f. 1 r.

3. APB, *Llibre de comptes de la Venerable Congregació de Maria Santíssima de los Dolors, jun[t] ab son inventari. Comensa en lo any de 1799*.

4. *Ibidem*, f. 6 r.

Quant al fet de si aquest any és massa primerenc per acceptar-lo com a data d'inici, trobem un bon argument en aquest sentit si considerem que Josep Lladonosa dona com a origen de la congregació dels Dolors de la ciutat de Lleida l'any 1717 per l'aprovació del provincial dels servites a Espanya, fra Bonaventura Gómez d'Espés, i el 1718 per l'aprovació del reverend prelat de la diòcesi de Lleida, fray Francisco de Olaso Hipenza.⁵

Però la consideració de dades d'inici d'altres poblacions trenca el tòpic que s'havia anat generant i, en canvi, ve a confirmar aquesta més primerenca introducció de les congregacions dels Dolors a Catalunya.

Del bisbat de Vic, sabem que Igualada aconseguí el permís del P. Mestre Provincial de l'Orde dels Servites, il·lustre fra Gregori Balaguer, en data de 18 de febrer de 1694.⁶ La iniciativa havia sorgit a mitjan novembre de l'any anterior entre "un grupo selecto de devotos, compuesto de siete sacerdotes y diez seglares".⁷

Del bisbat de Solsona, tot i no donar font arxivística ni, com qui diu, dedicar-hi un comentari, Antoni Llorens indica que a Solsona existia ja des de l'any 1536 una confraria dels Dolors, abans fins i tot que la del Roser (de 1560). Més endavant, en una altra referència meteòrica, ens diu que la confraria de Nostra Senyora del Traspassament (de 1536) serà després la dels Dolors, fundada a l'Hospital (1690).⁸

La consideració de les dues dades ens permet aclarir –si les hem enteses correctament– que la confraria existent ja el 1536 era la de Nostra Senyora del Traspassament, i que, l'any 1690, es reconstituí com a congregació dels Dolors amb seu a l'Hospital.

Dos anys més tard, quan el bisbe de Solsona, doctor Manuel d'Alba, es troba de visita a Verdú, li demanen i concedeix permís per a les fundacions de les congregacions dels Dolors de Tàrraga i de Torà (i potser d'altres indrets, si en seguíssim més el rastre).

El 2 de juny, signa el decret perquè puguin fundar a l'església parroquial de Tàrraga la congregació dels Dolors; el 13 de setembre del mateix any aconseguen el decret del pare general de l'orde servita, fra Joan Francesc M. Poggi Florenti

5. Josep LLADONOSA PUJOL, "La Venerable Congregación de Nuestra Señora de los Dolores de Lérida", *Ilerda*, núm. XXXII, pàgs. 91-128, pàg. 93.

6. Vegeu Gabriel CASTELLÀ RAICH, "Reseña histórica de la iglesia de Nuestra Señora de los Dolores de la ciudad de Igualada" a *Certamen celebrado con motivo del Concurso de premios dedicado a Nuestra Señora de Ciérvoles, de Os de Balaguer*. Sexta parte, Gráficos Academia Mariana, Lleida, 1928, pàgs. 15-67, les pàgines 16-17. L'estudi es basa en un altre d'anterior, manuscrit, que ja aportava aquestes dades: Juan RIBA I AÚSICH, professor de primària, *Fundación y Anales de la Venerable Congregación de Nuestra Señora de los Dolores, erigida y fundada en el año 1693 a 13 de Noviembre en la Villa de Igualada ...* (Igualada, any 1862).

7. *Ibidem*.

8. Antoni LLORENS I SOLÉ, *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*, volum II, Ed. Virgili & Pagès, Lleida, 1987, pàgs. 194 i 212 respectivament.

“concedint-li totes les gràcies i privilegis i nomenant director o corrector in perpetuum el senyor rector o superior de l'església major de la vila”.⁹

El 16 de juliol, Manuel d'Alba decreta des de Verdú que aprova i confirma la congregació dels Dolors que ha estat erigida a la vila de Torà, pertanyent també al seu bisbat.¹⁰

Aquestes fundacions d'inicis de l'últim decenni del segle XVII (i especialment les del propi bisbat: Solsona el 1690, Tàrraga i Torà el 1692) vénen a confirmar, doncs, la fiabilitat de la data indirecta que hem trobat per a Bellpuig.

La segona dada important que aportem és la de la fundació de la missa i la processó dels Dolors per una deixa testamentària de l'honorable Valerià Guargues, botiguer de draps de llana a Bellpuig. Els marmessors del seu testament, Pere Gomar, mercader, i Agustí Guargues, pagès, instituïren la fundació de la missa i la processó dels Dolors, essent ja mort Valerià Guargues, amb document notarial datat el 2 de gener de 1699.

Hem transcrit *in extenso* el document a l'annex i trobem que instituïxen i funden a l'església parroquial de Sant Nicolau de Bellpuig una solemne missa cantada amb diaca i subdiaca, amb cant d'orgue i amb la capella de cantors, si n'hi ha, de la festivitat dels Dolors de la Verge Maria, a celebrar el diumenge de Passió.¹¹

A l'altar on s'ha de celebrar la missa hi han de posar una imatge de la Verge Maria dels Dolors i, durant el temps de la celebració de la missa i de la processó, hi han de cremar trenta ciris de cera blanca, de tres unces de cera cada un, així com deu torxes.

Hi impliquen tant la venerable Unió de preveres (àmbit de la baronia), com la reverenda Comunitat de preveres de Bellpuig (àmbit de la vila). I estableïxen les quantitats de diners a donar a cada participant: quatre lliures i quatre sous al predicador que hi assignin; deu sous a cada prevere que assisteixi a la missa i a la processó; deu de més al prevere que celebri la missa; al diaca i al subdiaca catorze sous; als portadors del pal·li, capes pluvials i bordons –que se sobreentén que són preveres–, tres sous més dels deu que ja els corresponen per l'assistència.

Entre cantors i músics s'ha de distribuir vuit lliures i cinc sous, tot donant dues lliures als músics i sis lliures als cantors i organista; si falta la cantoria, s'ha de donar

9. Lluís SARRET I PONS, “Capella dels Dolors”, a *Acció Comarcal*, any II, núm. 13 (Tàrraga, 12 de març de 1932), sense paginar.

10. Jaume COBERÓ I COBERÓ, *Història civil i religiosa de la vila de Torà*, Torà [imprès a tallers gràfics Hostench, Barcelona], 1982, pàgs. 354-355.

11. Quan, l'any 1727, el papa Benet XIII instituï la celebració de la festa dels Dolors el divendres de Passió, degué esdevenir-se el trasllat del dia de celebració de la festa. Almenys, el primer any de què en tenim despeses completes, el 1746, consta que la festa “se celebrà lo divendres de Passió, primer de abril de 1746”. Vegeu-ne la transcripció i el comentari en el nostre treball “La Verge dels Dolors a Bellpuig”, a *El Pregoner d'Urgell*, núm. 156 –citada a la nota 1–, pàg. 7.

de tractatibus Bonch. Not. qui
vires

Die = Januarij 1699. Belgij
Iesu-Christi, ejusq[ue] Matris Dignissimae
Marię, nominatim invocati. Ameri. Cum
experientia omnium seculorum mater
omnibus Christi fidelibus ostenderit, quan-
tum expedit, & prodest Intercessio pi-
etatis Dignissimę Marię Matris Chri-
sti, appropinque in illis, qui summa pie-
tate ac Religione, toto Conatu, & omni-
bus effectibus, amore, & Cura sui Vir-
gini devenerunt, & amplius illi Medi-
cantes, excessivos dolores, lacrymas, &
amaraudines, quę hęc afflicta Virgo,
& Christi mater, passura fuit in vita
& acerbissima passionē, & hęc sui
amari filij non participant, &
gaudent Innumerabilibus gratijs, &
favoribus, quos hęc amara filij
seu concessit illis se venantibus, & ex-
cercantibus In tempore, & hęc me-

deu sous al mestre de capella; i a l'organista, a més de deu sous, deu sous més. Al sagristà, per tenir a punt vestits i ornaments, una lliura i deu sous. Al campaner una lliura i deu sous perquè toqui les campanes a la vigília i a la festivitat de la mateixa manera que per les quatre festes majors de l'any. I que es distribueixi als quatre escolans dotze sous, és a dir, tres sous a cada un.

També estableixen que, a la processó, es porti el tabernacle amb la imatge de la Verge Maria dels Dolors, que els quatre portadors siguin sacerdots i que, a més dels deu sous d'assistència, cobrin sis sous cada un com a portadors. I, finalment, que es doni quatre sous a qui portarà la creu en la processó.

La detallada precisió dels pagaments ens permet reconstruir com era la celebració instituïda el diumenge de Passió: anunci de festa la vigília i el dia de la festa amb tocs de campana similars als de les quatre celebracions principals de l'any; missa amb sermonador i amb participació de l'organista, el mestre de cant i, si n'hi ha, la capella de cantors; després processó amb portador de la creu i quatre portadors del tabernacle amb la imatge de la Verge Maria dels Dolors.

El context ens permet suposar que el tabernacle amb la imatge de la Verge Maria dels Dolors devia haver estat fet ja per la congregació dels Dolors, i amb ell devien participar també a les processons comunitàries de setmana santa, en què cada confraria i associació tenia lloc i representació assignats. A més a més, hi ha la referència explícita, en el document, que la cera sobrant passi a la congregació (una confirmació més de l'existència ja d'aquesta associació a la vila, l'any 1699).

Arribem així a la tercera dada en l'ordre cronològic: el fet que, el 23 de novembre de 1704, el doctor Francisco Serra, prevere i beneficiat de l'església parroquial de Bellpuig, donés a la confraria del Sant Crist i de la Minerva una imatge de la Verge dels Dolors perquè estigui durant l'any al "nicho" del Sant Crist i només sigui treta per la processó dels Dolors.

Si quan publicàrem per primera vegada la notícia (el 1986), pensàvem i aventuràvem que podia ser la primera imatge de la Verge dels Dolors que hi hagué a Bellpuig,¹² avui ens sembla, en canvi, que seria força arriscat de continuar mantenint aquesta afirmació. Pel document anterior, sabem que existia imatge i tabernacle de la Verge Maria dels Dolors ja el 1699; podria ser aquesta la mateixa imatge, però també podria ser-ne una altra. La seva participació a la processó dels Dolors no implica que en sigui l'única imatge, ni tan sols la principal.

Que, a més a més, aquesta imatge fos de propietat particular del prevere Francisco Serra, i que aquest la donés a la confraria del Sant Crist i de la Minerva

12. En aquell moment, guiats per la data de fundació de la congregació dels Dolors de Lleida donada per Josep Lladonosa, pensàvem que la informació sobre aquesta imatge que havíem trobat per al 1704 s'avançava a la data de fundació de la congregació dels Dolors de Bellpuig. Avui ja tenim la certesa que no fou així, i per això canvia la perspectiva de valoració. Tornem a reproduir el text de la donació a l'annex (document núm. 2).

(la confraria de la puríssima sang de Jesucrist, que tenia cura de la conservació i festivació de la imatge del santcríst de Bormio), són motius de més per pensar que no es tractava pas de la imatge principal de la Verge dels Dolors existent a Bellpuig en aquelles dates.

A més a més de la donació de la imatge, sabem que el donador, el doctor Francisco Serra, prevere, pagà també dos rals de vuit perquè fos comprada una corona imperial per a la imatge; la confraria comprà aquesta corona per tres lliures i deu sous, per la qual cosa hagueren d'afegir-hi catorze sous.¹³

Per una altra dada esparsa del llibre de la confraria de la puríssima sang de Jesucrist sabem que, a la capella del Sant Crist, damunt el sagrari, hi havia també un quadre amb la imatge de la Verge dels Dolors.¹⁴ No hem trobat, però, explícitament, que la capella acollís la congregació dels Dolors, mentre aquesta última no tingué capella pròpia.

SIGNIFICACIÓ DE LA CONGREGACIÓ DELS DOLORS I ASSOLIMENT D'UN ESPAI PROPI (LA CAPELLA ORATORI).

Des de mitjan segle XVI es difonen arreu les congregacions marianes laiques radicades a les pròpies cases dels jesuïtes. Sense un control tan estret, cap a finals del segle XVII els servites difonen per Catalunya les congregacions dels Dolors i només en alguns casos podran mantenir un control directe com sí feien els jesuïtes.

Una i altra forma d'associacions anaven més enllà de les típiques confraries, tant les d'oficis com les de culte, que existien arreu de les poblacions catalanes. D'entrada, les congregacions dels Dolors són demanades per un grup de gent il·lustrada i benestant, amb una bona part de l'estament eclesiàstic de la població que s'hi ha d'implicar, puix que és preceptiu que siguin preveres els qui ocupin bona part dels càrrecs de direcció.¹⁵

Cas que hi hagués servites a la població, serien aquests els qui en tindrien la direcció; però com que el més habitual era que no n'hi hagués, la solució més usual fou que la direcció anés a càrrec dels preveres de l'església parroquial i, si la

13. Vegeu el document núm. 3 de l'annex.

14. A la descàrrega de la Confraria de la puríssima sang de Jesucrist, de 24 d'agost de 1708, consta en un dels càrrecs: "A mossèn Agustí Vives, daurador, per a daurar y acolorir los altarets, grades y aros de les credenses del Sant Christo y guarnicions del quadret de la Verge dels Dolors de desobre lo sacrari, fer uns estalvis blancs y una asta negra ab aparell tot del Sant Cristo, 50 lliures 50 ll. s."

APB, *Llibre de la confraria de la puríssima sanch de Jesu Christ, salvador nostre, fundada en la iglésia parroquial de Sant Nicolau de Bellpuig ... comensant lo present any de 1622*, f. 70 r i v.

15. Els càrrecs ocupats per preveres eren: corrector, subcorrector, prior (a Bellpuig, fins al decenni de 1780, en què ja són elegits priors seculars), discret eclesiàstic, mestre de novicis, secretari, sagristà eclesiàstic, porter eclesiàstic i infermer eclesiàstic.

Ninguno está libre, HH. CC. de la rectísima ley de la muerte, á cuya tan justa sentencia ha sido llamado nuestro amado en Christo Hermano

Hijo de nuestra humilde Congregacion. Cruel seriamos si le retardabamos la posesion de la Gloria por falta de los Sufragios que le debemos; por cuyo tan justo motivo suplicamos á VV. CC. no se olviden en sus Santos Exercicios del tan doloroso temporal conflicto en que puede ballarse, á fin de que experimentemos igual retribucion quando nos hallemos en tan extrema necesidad.

El Omnipotente Dios, y su Dolorosa Madre guarden la vida de VV. CC. muchos años en su gracia, y les concedan despues una santa y feliz muerte. De esta nuestra Congregacion de Thorá, y de

Por la humilde Congregacion de Siervos
de Maria Santisima de los Dolores,
Q. S. M. B.

Señores Corrector, Prior, y Congregantes de Maria Santisima de los Dolores de

congregació era mitjana, que arribessin a construir una capella dels Dolors a l'interior de l'església parroquial o annexa si ja no hi havia espai a l'interior de l'església.

Aquest fou el fet a Bellpuig i a altres viles de l'entorn. En el cas d'Igualada, sabem que en instal·lar-s'hi els escolapis, demanaren fer-se càrrec de la direcció de la congregació, per poder disposar alhora de la capella dels Dolors per al culte. Obtingueren llicència reial el 1732, però hagueren de mantenir un llarg plet amb els servites de Barcelona, que en reclamaven els drets; i aquest s'acabà amb una concòrdia en què els escolapis mantenien l'ús, però només en qualitat de cessió i reconeixent que retornarien als servites si, en el futur, alguna casa de l'orde s'instal·lés a Igualada.¹⁶

A Bellpuig, el convent de Sant Bartomeu, tot i ser un convent franciscà observant, no tenim referències que s'impliqui en la congregació dels Dolors.

Per ser membre de la congregació, és a dir, congregant, calia passar per un període de noviciat (tot seguint el model dels ordes monàstics), que acostumava a ser d'un any, en què els novicis eren ensinistrats en les obligacions del congregant i en una mena de catequesi addicional d'adults exercida pel mestre de novicis en el cas dels homes i per la mestra de novícies, en el cas de les dones. L'admissió de nous novicis i la professió de l'orde menor, és a dir, l'accés a congregants, es realitzaven anualment en dates a l'entorn de la festa (cap a finals de març o inicis d'abril, habitualment), si no el mateix dia de la festa.

Esdevingut congregant, només calia una certificació emesa per la congregació de la població respectiva perquè, si hom es traslladava a viure a una altra població on hi hagués també congregació dels Dolors, pogués ser-hi admès sense passar novament pel noviciat. Alhora, veiem com a més dels oficis religiosos en què la congregació recordava els congregants morts, hi havia també una comunicació entre congregacions de poblacions diferents per recordar els morts respectius (vegeu el full de comunicació de la mort d'un congregant amb què informava la congregació de Torà a altres congregacions).

La renovació de càrrecs és una mica irregular els primers anys en què la podem seguir, però a partir de l'any 1733 decideixen: "Avent resolt durassen los dits oficis per lo espay de dos anys."¹⁷

Tampoc no precisen el lloc específic de les reunions mentre no tenien capella pròpia; a partir de l'any 1781 sí que especifiquen que es reuneixen a la capella del Sant Crist.¹⁸

16. Gabriel CASTELLÀ, "Reseña histórica ...", pàgs. 24-26.

17. APB, *Llibre de la congregació de Maria Santíssima dels Dolors. Anni 1722*, f. 34v.

18. A Igualada, sabem que fins a la construcció de capella pròpia, tingueren lloc a la capella de la confraria del Roser; aquesta confraria, bàsicament de tipus cultural, fou la que es ressentí més de l'avenç de la congregació dels Dolors, arreu on aquesta última s'havia implantat.

PIADOSOS
A NTRA. SEÑORA
que se cantan en
Villa de

AFECTOS
DE LOS DOLORES
su Capilla de la
Bellpuig.

DE siete puntas de espada
Herida por nuestro amor
De Bellpuig sed Abogada
O Madre del Redentor.

La primera que os hirió
Fue aquella voz de Simeon
Que en enigma os anunció
De vuestro Hijo la pasión;
A cuyo acento pasada
Quedais de agudo dolor.
De Bellpuig sed Abogada &c.

La segunda fué el mandato
Que el Angel dió á vuestro Esposo
De que huyese con recato
Al Egipto presuroso,
Pues se hallaba amenazada
La vida del Salvador.
De Bellpuig sed Abogada &c.

La tercera la contemplo
Quando os visteis desolada
Perdida la prenda amada,
Que disputaba en el templo
Donde en lagrimas bañada
Por fin hallais vuestro amor.
De Bellpuig sed Abogada &c.

Es la quarta ó Virgen Pura
Quando con la cruz hallais
Al dulce Hijo, y le mirais
En la calle de amargura;
Encuentro que penetrada
Os deja de un cruel dolor.
De Bellpuig sed Abogada &c.

Fué la quinta cruel herida
Ver á vuestro Hijo clavado,

Y. Ora pro nobis Virgo Dolorosissima.

Ver su luz casi extinguida,
Verle en fin sol eclipsado,
Y á vos de sombras cercada
Sin su dulce resplandor.

De Bellpuig sed Abogada &c.
Fué vuestro sexto dolor
Quando difunto en los brazos
Teneis al Hijo y Señor,
A quien dais tiernos abrazos;
Clamando desconsolada
Si havia pesar mayor.

De Bellpuig sed Abogada &c.
Fué el septimo desconsuelo
Quando aquel cuerpo sagrado
De Christo fué sepultado
En el duro, y frio suelo;
Tortola desamparada
Quedando en llanto y dolor.
De Bellpuig sed Abogada &c.

Os ruega pues esta Villa
Que ya que estais colocada
En esta Santa Capilla
A vuestro honor dedicada,
Permitais ser venerada
Por ella con vivo amor.
De Bellpuig sed Abogada &c.

Pues con Dios sois poderosa
O Madre de los Dolores,
Esta Villa fervorosa
Implora vuestros favores;
Aunque marchitada Rosa,
Pues desfalleceis de amor
Atended nuestro clamor
Reyna y Madre Dolorosa.

R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS.

DEus in cuius Passione, secundum Simeonis prophetiam, dulcissimam animam gloriosæ Virginis, & Matris Mariæ doloris gladius pertransivit: concede propitius, ut qui transfixionem ejus, & passionem venerando recolimus, gloriosis meritis, & precibus omnium Sanctorum, Cruci fideliter adstantium intercedentibus, passionis tuæ effectum felicem consequamur. Qui vivis & regnas in sæcula sæculorum. *R. Amen.*

El Ilmo. y Rmo. Sr. el Señor Don Fr. Rafael Lasala, y Locela Obispo de Solsona concede 40. dias de Indulgencia por cada uno de estos piosos efectos á todos los que los cantaren ó rezaren.

Cervera: En la Imprenta de la Pontificia y Real Universidad. Año 1792.

Pocs anys després, però, decidiren ja emprendre la construcció d'una capella pròpia que alhora havia de servir d'oratori a més de centrar els actes principals de la congregació. La decisió fou presa l'any 1786 i l'obra de construcció començada el 2 de març de 1787;¹⁹ l'obra fou acabada a inicis de 1790. I la festa de translació i col·locació de la imatge en la nova capella es realitzà el 14 de febrer de 1790, primer dia de Carnestoltes.²⁰

En endavant, lloc de reunions i de celebracions fou ja la nova capella dels Dolors.

El creixement i la fortalesa de la Congregació dels Dolors s'ha de veure en la missió principal que acomplia, que era la de preparació per a la mort, a diferència de les confraries d'oficis, amb capítols per a l'ajuda mútua i amb cerimonials per a la propiciació de sants i divinitats en els afers de la vida.

Tot i aquesta orientació predominant envers l'altre món, hi haurà també, inevitablement, pràctiques de peticions i promeses similars a les practicades en els altres àmbits i més adreçades a la vida terrena.

19. Vegeu el document núm. 4 de l'annex.

20. L'especificació de despeses i constructors fou feta ja, de manera resumida, per mossèn Antoni Bach (vegeu *Bellpuig i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*, Barcelona [Tàrraga], 1972, pàgs. 231-232).

ANNEX DOCUMENTAL

1.

Bellpuig, 1699, gener, 2

Acte notarial de fundació d'una missa i una processó de la Verge Maria dels Dolors a l'església parroquial de Sant Nicolau de Bellpuig, a celebrar el diumenge de Passió (diumenge de Rams).

Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Fons Notarial, notari de Bellpuig Joaquim Rossell, *Manuals, 1698-1699*, ff. 6v-13r.

Die 2 januarii 1699. Bellpuig. Jesu-Christi, ejusque matris Virginis Mariae, nominibus invocatis. Amen. Cum experientia omnium rerum mater omnibus Christi fidelibus ostenderit, quantum expedit, et prodest intercessio pia purissimae Virginis Mariae matris Christi, apprime in illis, qui summa pietate ac religiose, toto conatu, et omni cum effectu amore et cura ipsi virgini deserviunt, et amplius isti meditantes excessivos dolores, lacrymas, et amaritudines, quas haec afflicta virgo et Christi mater passa fuit in vita, et acerbissima passione, et nece sui amati filii Jesu participant, et gaudent innumerabilibus gratiis, et favoribus, quos suus amatus filius Jesus concessit illis se versantibus, et excercitentibus in tam pia et sancta me//ditatione. Ideo nos, Petrus Gomar, mercator, et Agustinus Guargues, agricola, omnes villae de Bellpuig, diocesis Caelsonensis, manumissores animae et executores testamenti seu ultimae voluntatis, ac piarum dispositionum unam aliis vita functis honorabilis Valeriani Guargues, quondam, panner lane botiguerii dictae villae de Bellpuig, prout de dicta manumissoria plene constat in ultimo et valido testamento quod dictus quondam Valerianus Guargues fecit, condidit, ordinavit et firmavit apud nottarium infrascriptum die decima octava mensis martii anni 1693; dictis nominibus, his conciderationibus inducti gratis et in memoriam septem dolorum principalium, quos suprema regina angelorum, Maria Sanctissima, per quam fatemur omnium refugium et cunctorum perpetuam adjutricem perpessa fuit, ac pacienter censit in acerbissima pacione et morte sui unigeniti filii Jesus et in remitione peccaminum dicti quondam Valeriani Guargues, nostrorumque et conmanumissorum nostrorum in supra calendato testamento, per eundem quondam Valerianum//Guargues assignatorum, et omnium fidelium defectorum agentes tamen hoc cum auctoritate et decreto domini (ratllat) reverendi domini Josephi Llort, s[acrae] t[heologiae] d[ocoris], presbiteri et rectoris parochialis ecclesiae oppidi de la Fondarella, dictae Celsonensis diocesis, visitoris generalis eiusdem diocesis inferius interpositi thenore presentis publici instrumenti etc; instituimus et dictis nominibus perpetuo fundamus in ecclesia parochiali Sancti Nicolai preffatae villae de Bellpuig, unam solempnem missam cantatam cum diacono et subdiacono ad cantum organi, et cum concentu et

cantoria vocum cum solfa, id est, cum cantoribus capellae eiusdem parrochialis ecclesiae, si forte erit, et si non, cum organo et cum musicis dictae villae si forte erint, et si non cum organo tantum, de festivitate festi dolorum Virginis Mariae, in contemplacionem et memoriam septem principalium dolorum, quos haec Virgo Dolorosa passa fuit in vita, et acerbissima pacione et morte sui filii Jesu Christi redemptoris nostri, nec non unam solempnem processionem post vespervas, dicti infrascripti // volentes, et dictis nominibus ordinantes ac disponentes quod dicta festivitas et processio Virginis Mariae de doloribus celebretur et celebrari habeat in dicta ecclesia die dominicae pacionis Christi, cum jam in dicta die Ecclesia Sancta Vexilla representationis erigat, et obtegatur in recordationem mortis et pacionis Redemptoris vitae, de luctu et vivo censu; et quod in altari in quo celebraretur dicta missa ab ponatur quedam imago seu effigies Virginis Mariae a doloribus abponendo et accendendo in dicto altari in tempore celebrationis dictae missae triginta cereos albos, ponderis trium untiarum cere pro quolibet eorum ad effectum ibi ardendi, et preluendi simul cum decem facibus ibidem coram dicto altari comburentibus volentes quod dictum offitium et processio celebrentur per reverendos presbiteros venerabilis Unionis et reverendam Comunitatis dictae parrochialis ecclesiae, et ceteros presbiteros in dicta villa de Bellpuig residentes, [dummodo ante celebrationem dicti officii detegatur cum debita et solita laudabili veneratione Sanctissimum Sacramentum Eucharistiae, quod semper sit laudatum, et ibi patenter sit, maneat et existat, ac videatur et veneretur ab omnibus catholicis fidelibus christianis quod etiam est recordatio et memoria Salvatoris]¹; et quod in celebratione dicti offitii non defitiat concionator qui predica[tionem] habeat de doloribus//Virginis Mariae, competendo electionis dicti consionatoris voluntati et deliberationi administratorum dictae festivitatis per nos dictis nominibus inferius eligendorum cuiquidem consionatori volumus quod ex redditu per nos inferius huic piae foundationi assignando detur quatuor libras et quatuor solidos barchinonenses; nec non etiam volumus et expresse declaramus quod redditus per nos dictis nominibus inferius huyusmodi piae institutioni assignantes distribuatur hoc modo, videlicet, quod dentur decem solidi cuilibet presbitero in dicta missa et processione solempnibus assistenti; et celebranti dictam missam ultra dictos decem solidos, dentur alii decem solidi; diacono et subdiacono, ultra dictos decem solidos dentur utrique illorum quatuor solidi; et ferentibus, sive portantibus pallia sive capas pluviales cum bordonibus, ultra dictos decem solidos, dentur unicuique illorum tres solidi; pro cantoria, sive cantoribus et musicis, distribuantur octo librae et quinque solidi hoc modo, videlicet, duae librae pro dictis musicis et sex librae pro dictis cantoribus et // organista; et si deficit cantoria, volumus quod in tali casu solum detur magistro capellae dictae ecclesiae decem solidos; et in casu praedicto, dentur organistae

1. El fragment entre claudàtors es troba afegit i escrit al marge.

ultra praedictos decem solidos alios decem solidos, sic quod dictus organista habeat decem regalios de caritate. Item sachristano, pro vestimentis et hornamentis altaris, dentur una libra et decem solidi. Item campanerio dentur una libra et decem solidi tali quod teneatur in vigilia dictae festivitatis et in die illius pulsare campanas, sicut pulsantur in quatuor festivitibus majoribus anni. Item quod pro quatuor scolaribus sive escolans distribuatur duodecim solidi, hoc modo, videlicet, quod dentur tres solidi unicuique illorum. Item volumus quod in processione feratur tabernaculum imaginis Beatae Virginis Mariae a Doloribus, et quod dictum tabernaculum feratur sive portetur per quatuor sacerdotes (sic) et quod ipsis dentur sex solidi unicuique illorum ultra dictos decem solidos. Item ferenti seu portanti crucem in processione, dentur quatuor solidi. Item volumus quod pro cera hoc est pro dictis triginta cereis ponderis trium unciarum // cerae pro quolibet earum et pro dictis decem facibus distribuatur decem librae Barcinoneses volentes quod dicti triginta cerei, finita dicta missa et processione, servire habeant pro congregatione Dolorum, quam in dicta ecclesia tenetur in quolibet die veneris cuiuslibet hebdomadae anni. Quam quidem festivitatem, sive celebrationem dictae missae et processionis suum volumus et ordinamus principium habere die dominicae Passionis anni millesimi septingentesimi secundi et sic deinde quotannis eodem concimili die. Et quia quaelibet pia institutio sua meretur condigna dote dotari, et competenti redditu locupletari maxime quia qui altari servit de altari vivere debet. Ideo gratis etc. pro dotatione dictae pie institutionis et foundationis donamus, offerimus et dictis nominibus assignamus et consignamus Domino Deo nostro Jesu Christo et immaculatae Virgini Mariae a Doloribus, matri suae, et vobis infrascriptis reverendis presbiteris venerabilis Unionis et reverendae Comunitatis presbiterorum dictae parroquialis ecclesiae necnon administratoribus // huiusmodi pie institutionis infrascripti censualia mortua infrascriptae et sequentia: Primo totum illud censuale mortuum jam creatum praedicti, sive proprihetatis ducentum et quinquaginta librarum et annuae pensionis concimilium solidorum Barchinonensium quolibet anno quolibet die mensis ² Magnificus Josephus Flix, utruisque iuris doctor, villae de Tarrega dictae, Caelsonensis diocesis, dictae manumissoriae facit et praestat virtute venditionis et originalis creationis de eodem censuali per dictum doctorem Josephum Flix factum prout constat cum instrumento publico recepto et testificato penes notarium infrascriptum die mensis anni scilicet ³ Item et denique totum illud censuale mortuum jam creatum de praetio sive proprihetate quingentarum librarum et annuae pensionis totidem solidorum Barchinonensium quod similiter singulis annis dicta die mensis ⁴ honorabilis

2. Amb espais en blanc, per omplir.

3. També amb espais en blanc, per omplir.

4. Espais en blanc.

Josephus Lleó, agricola dictae villae de Tarrega, dictae manumissoriae, facit et praestat similiter virtute venditionis et originalis creationis de eodem // censuali per eundem Lleó factum et firmatum prout similiter apparet cum instrumento publico recepto et testificato apud dictum et infrascriptum nottarium dicta die mensis dicti anni.⁵ Tam scilicet praetia et proprihetates dictorum duorum censualium et cuiuslibet eorum in casu luhitionis, quam pentiones dicti anni 1702, pentionesquae et rattiones ab inde debendas et decurrendas attento quia pentiones annorum 1699-1700 et milesimi septingentesimi primi sunt consignatae pro satisfactione quarundas expensarum et sumptuum dictae manumissoriae quaequidem censualia mortua jam creata sunt subposita et subjecta instrumento gratiae redimendi, quod pactum dicti administratores presbiteri, seu administratores infrascripti sequi habeant et teneantur. Has itaque institutionem, fundationem, dotationem, assignationem et consignationem etc. sicut melius etc. cum pactis tamen sequentibus, videlicet, quod administratores dictae pie institutionis sint duo presbiteri dictae ecclesiae parochialis, videlicet, // unus de venerabili Unione et alius de reverenda Comunitate eiusdem ecclesiae et quod dicta venerabilis Unio eligat unum et dicta reverenda Comunitas eligat alium anno quolibet. Item que si acàs serà que de la sobredita renda consignada dels dits dos censals quedarà alguna cosa quiscun any, feta la dita festa, que del que sobrarà ne sian celebrats aniversaris per los preveres de dita venerable Unió y Comunitat, tant quant lo resíduo abastarà a dos lliures barceloneses per charitat de quiscun aniversari; y si acàs no basta per a celebrar aniversaris, que se'n sian celebradas missas resadas a charitat de sis sous barcelonesos quiscuna missa celebradora així mateix per dits reverents preveres de la Unió y Comunitat los dies immediatament següents després de dita festivitiat si impeditis no seran; y si impeditis seran, los dies més prop després següents no impeditis. Et cum dictis pactis extrahentes dictis nominibus etc. eademquae etc. ad habendum etc. promittentes dictis nominibus tradere processionem etc. // Et in ea etc. Vel vos etc. Nos enim dictis nominibus etc. Praeterea cedimus dictis nominibus jura etc. Quibus juribus etc. Possitis et valeatis vos et vestri in his successores dicta censualia mortua pentionesque eorundem modo predicto debendas et decurrendas anno quolibet suis terminis et praetia illorum et cuiuslibet eorum in casu luhitionis et omnia alia illorum et cuiuslibet eorum accessoria, petere, exigere recipere et habere et inde apoca et apocas facere et firmare clama et retroclama exponere et exponi facere, et executiones quascumque instare et alius uti agere etc. Nos enim dictis nominibus etc. facimus et constituimus etc. dicentes dictis nominibus et intimantes etc. insuper dictis nominibus providemus, statuimus ac decernimus quod in casu luhitionis, seu luhitionum dictorum censualium et cuiuslibet eorum deponatur praetium eorundem et cuiuslibet eorum in archivo dictae ecclesiae parroquialis

5. Amb espais en blanc.

Sancti Nicolaii predictae villae de Bellpuig, a quo levari nequeat nisi pro // alio mercio, seu smertiis faciendis in loco tuto et securo ad cognitionem dictorum reverendorum presbiterorum venerabilis Unionis et reverendae Comunitatis eiusdem ecclesiae;⁶ et quod in smertiis inde faciendis adjiciatur expressa clausula quod pecunia dicti praetii dicti censualis seu censualium procedit ex institutione et fundatione dictae missae et processionis et hoc fiat et fieri habeat toties quoties luhitionis seu luhitionum casus evenerit. Ad haec dictus administrator reverendus doctor Josephus Llord, visitator praefatus huiusmodi institutionis, fundationis, dotationis, assignationis et consignationis instrumento tanquam de eius licencia concensu et voluntate facto suam interponit auctoritatem pariter et decretum in manu et posse nottarii infrascripti, infrascriptis die et anno, praesentibus testibus subscriptis. Actum est hoc in villa de Bellpuig, diocesis Caelsonensis, die secunda mensis januarii anno a nattivitate Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo nono.

Testes sunt reverendus Michael Vila//major, presbiter et vicarius ecclesiae parroquialis oppidi de Golmés, diocesis Caelsonensis, et Antonius Mir, etiam presbiter in villa de Bellpuig residens dempta firma dicti Agustini Guargues.

Testes firmae dicti Agustini Guargues qui firmavit.

Acceptació: Postea autem adveniente die. //

Intimas postea vero.⁷

2.

Bellpuig, 1704, novembre, 23.

Nota de la donació d'una imatge de la Verge dels Dolors feta pel prevere Francisco Serra a la confraria de la puríssima sang de Jesucrist

Arxiu Parroquial de Bellpuig, Llibre de la confraria de la puríssima sanch de Jesu Christ, salvador nostre, fundada en la iglésia parroquial de Sant Nicolau de Bellpuig ... comensant lo present any de 1622, f. 63r.

6. Afegit al marge: "et cum decreto illustrissimi et reverendissimi Caelsonensis Ecclesiae seu eiusdem vicarii generalis et officialis".

7. Agraïm a Raül Torrent l'ajut en el desenrotllament d'abreviatures del text original.

A 23 de novembre [de] 1704, lo doctor Francisco Serra, prevere y beneficiat de la present parroquial de Sant Nicolau de Bellpuig, ha donat a la confraria del Sant Cristó y Minerva una imatge de la Verge dels Dolors ab la corona de son fill en les mans, la qual està com si fos assentada, vestida ab una roba de seda negra, faldilles y ropilla dita "cordónillo", ab sa toca de viuda y manto de tafatà de llustre, volent que aquella estiga en lo nicho del Sant Cristó y no extreta de tal lloch sinó per la professó dels Dolors; y dita donació acceptà lo doctor Joseph Tàpies com a clavari de dites confraries, sent per testimonis lo doctor Joseph Roca y reverent Miquel Vilamajor, preveres; consta de tal donació en poder del reverent doctor Miquel Mir, capellà major de la present iglésia, notari, dia y añ sobredits.

Das de Novembre 1704 lo Dr. Fran.º Serra p.º y Be-
neficiat de la present parroquial de S.º Nicolau de Bell-
puig ha donat a la confraria de S.º Cristó y Minerva una
imatge de la Verge dels Dolors ab la corona de son fill en
les mans. En qual ~~està~~ està com si fos assentada vestida ab
una roba de seda negra faldilles y ropilla dita cordónillo
ab sa toca de viuda y manto de tafatà de llustre volent
que aquella estiga en lo nicho del S.º Cristó y no extreta
de tal lloch sino per la professó dels Dolors y dita
donació acceptà lo Dr. Joseph Tàpies com a Clavari de dites
confraries sent per testimonis lo Dr. Joseph Roca y R.º Mi-
quel Vilamajor. Consta de tal donació en poder del Dr.
Miquel Mir Capellà Major de la present Iglesia dia y añ
sobredits

3.

Bellpuig, 1705, agost, 19

Complement de catorze sous donats per la confraria de la puríssima sang de Jesucrist per pagar la corona imperial de la Verge dels Dolors, per a la qual el doctor Serra ha pagat dos rals de vuit.

Arxiu Parroquial de Bellpuig, *Llibre de la confraria de la puríssima sanch de Jesu Christ, salvador nostre, fundada en la iglésia parroquial de Sant Nicolau de Bellpuig ... comensant lo present any de 1622*, f. 65r.

Y per cumpliment a 3 lliures 10 sous ha costat la corona imperial de Verge dels Dolors, que 2 reals de 8 ha donat lo doctor Serra, 14 sous ll. 14s.

4.

Bellpuig, 1787, març, 4

Acta del secretari de la congregació sobre la decisió de fer la capella dels Dolors, l'elecció de protectors-administradors de l'obra i l'inici de les obres.

Arxiu Parroquial de Bellpuig, *Llibre de la Congregació de Maria Santíssima dels Dolors. Añi 1722*, ff. 71 r – 72 v

En lo major desconsol miraren los fills y germans Congregans de Nostra Mare Adolorida de Bellpuig, per la sèrie de molts anys, y tans que no hi ha memòria de hòmens en contrari, a la Sagrada Imatge que vuy veneran els sacratíssims Dolors, arrinconada o lançada en un pobre armari, que per depositari de tan Sagrat Tesor se féu construhir. Est arrimo penetrava lo cor de no pochs fills per veurer a sa Sacratíssima Mare Adolorida privada de la pública y universal adoració y culto que per tans justos y deguts títols se li devia; y per això se tantejà algunas vegadas lo eregir-li Altar dins de la Iglésia Parroquial, a hon fos vene//rada de tots los seus siervos, y a hon tinguessen éstos un propiciatori segur per a presentar a Nostra Gran Reyna sas súplicas en las necessitats. Però no se pugué conseguir perquè la sereníssima Señora guardaba esta honrra per a premiar la devoció dels congregans que vuy la serveixen ab singular esmero.

En un lloch de recreació a hon se encontraren per diferens fin[s], en lo añ 1786, alguns siervos de Nostra Mare, influhí sa Alteza a éstos los vius desitigs de eregir-li una Sumptuosa Capella a fi de col·locar la dal[t] dita Sagrada Imatge y exposarla a la pública adoració. Éstos, convocada la Venerable Congregació en la Capella del Sant Christo de esta vila, a hon se acostuma ajuntar per a tractar los negocis

de ella, proposaren a sos Germans sos designis y, aplaudits aquestos y confiats en lo socorro de Nostra Mare // Adolorida, acordà la dita Venerable Congregació enpendrer la hobra sens diner ni caudal algun, confiant únicament en la Providència Divina y en la Caritat dels Congregans. Elegint, com elegiren, per Protector de la hobra al [Reverent Don Ambròs Costa, Capellà Major, y al que serà, al]⁸ Doctor Joseph Flores, advocat, y al Doctor Ramon Soler; per Dipositari al Señor Francisco Arnaldo; y per Col·lectors de las almoynas al Reverent Mossèn Joan Capdevila, al Señor Francisco Prats, al Señor Francisco Vila y al Señor Anton Boldú.

Al empendrer hobra tan laudable y después de haver destinat per ella la part de tremuntana de la Iglésia Parroquial, detràs la Capella del Sant Christo, mogué la Soberana Mare de tal manera los cors de sos fills Congregans, que en breu temps se arroplegaren almoynas per a traurer un gran montó de terra que obstaba a la fàbrica. Y se arroplegaren caudals pels materials que se necesitaban per comen//sar-la, movent-se tots a porfia, segons sas forsas y possibilitat, a rendir sos obsequis a Nostra Santíssima Mare en sa fàbrica.

Disposats los materials en la forma s'à expresada, lo dia 2 de mars de l'añ 1787 se donà principi a ésta, y se posà la primera pedra ab universal contento y alegria de tota la Vila, essent Corrector lo Reverent Doctor Joseph Xammà, Capellà Major, y Prior lo Doctor Ramon Fontanals.

Y per a què consti, ho continuo en lo present llibre, vuy, dia 4 de Mars de 1787.

Doctor Salvador Arnaldo y Sagarra, Secretari.

8. Afegit al marge i amb signe d'inclusió en aquest punt. Sembla que prengueren la decisió sense la presència del capellà major (corrector de la congregació, tot sovint), i després l'afegiren.